
van zaken. De regering stelde in de troonrede op de derde dinsdag van september met recht en reden: ‘Nederland ontvangt met open armen alle ongelukkigen, die binnen zijne grenzen toevlucht zoeken.’ De verontwaardiging onder de Nederlandse bevolking over wat Duitsland de Zuiderburen had aangedaan voedde alleen maar haar bereidheid de vluchtende Belgen hulp te bieden. Niemand hoefde het Nederlandse volk te bevestigen met een *wir schaffen das*, de morele plicht en de wil om de Belgen te helpen was najaar 1914 onbetwist. Wat de journalist van *De Maasbode* op 13 oktober 1914 schreef na een tocht langs de zuidergrens (zijn serie artikelen heette ‘Langs de wegen barmhartigheid’) was de algemene houding:

We willen dit verslag niet besluiten zonder onze lezers nog eens krachtig op te wekken om door spoedige, ruime financieele hulp deze duizenden ongelukkigen bij te slaan. Hier moet zoo snel mogelijk geholpen worden, anders is de omvang van de dreigende hongerramp niet te overzien.

Maar de vluchtelingen waren en bleven voor de Nederlanders in alle opzichten vreemd en zo werden ze ook beschouwd: als vreemdelingen. Reeds op 8 oktober 1914 werd de christelijke gereformeerde predikant H. Janssen, die onder Roosendaal de stroom vluchtelingen zag, doordrongen van het nieuwe fenomeen van het vreemdelingenvraagstuk:

dadelijk vestigde zich bij mij den indruk, dat de Belg brutaal is en met zorg zag ik dan ook de komende dagen tegen; want dat die menschen, hun land verlieten was verklaarbaar; dat het verstandig was, geloof ik niet? Maar de vraag drong zich dadelijk aan mij op: hoe en wanneer zullen die menschen teruggaan? Wanneer zij hier in Nederland gastvrij ontvangen en liefderijk verpleegd worden, wanneer velen hunner meer ontvangen en genieten dan zij ooit bezeten of genoten hebben. zullen zij dan niet o zoo gemakkelijk hun oude vaderland inruilen voor het verblijf hunner vreemdelingschap.³

³ *De Wekker*, 26 februari 1915.

⁴ Evelyn de Roodt, *Oorlogsgasten. Vluchtelingen en krijgsgevangenen in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog* (Grave [2001]) 147; Moeyes, *Buiten schot*, 93.

⁵ Arthur Marwick, *The Deluge. British Society and the First World War* (Basingstoke: MacMillan, 1991²) 83-84.

De vreemdheid gold voor de Nederlanders eens te meer, omdat de Belgische vluchtelingen met zovelen waren: naar schatting kwamen ongeveer een miljoen Belgen in 1914 naar Nederland, dat op dat moment ruim zes miljoen inwoners telde.⁴ Ter vergelijking: Ook Groot-Brittannië ving in het najaar van 1914 een miljoen Belgen op, en de Britten deden dat met dezelfde vanzelfsprekendheid als de Nederlanders.⁵ Maar Groot-Brittannië was wel zes keer groter dan Nederland en op een bevolking van 45 miljoen vielen die